

*THE SPATIAL HUMANITIES – GIS AND THE FUTURE OF HUMANITIES
SCHOLARSHIP.*

Ur. David J. Bodenhamer, John Corrigan, Trevor Harris. Bloomington,
Indianapolis: Indiana University Press, 2010. 203 str.

Ob živahni znanstveni dejavnosti v povezavi s prostorskim obratom v humanistiki in literaturi še vedno ostaja odprtih več osnovnih izhodišč. Če le dve od njih strnemo v metodološki opoziciji, ugotovimo, da nekateri znanstveniki pojmujejo prostorski obrat kot obrat od časovne komponente k prostorski, medtem ko drugi opozarjajo, da je mogoče le hkratno osredotočenje na prostorsko in časovno dominantno, kakršno je pred obratom v humanistiki manjkalo. Podobno si raziskovalci niso edini v sodbi, ali je prostorski obrat univerzalen za vse vede ali pa se obrat v humanistiki in družboslovju odločilno loči od tistega v naravoslovnih znanostih. Medtem ko nekateri trdijo, da se je v humanistiki (vštevši literarno vedo) izvršil obrat od metaforičnega prostora k dejanskemu, drugi teoretiki prostorski obrat v humanistiki razumejo kot prehod iz brezbriznosti do prostora v raziskovanje *metaforičnega* prostora. Večina avtorjev zbornika *The Spatial Humanities* je do obeh stališč opredeljena enotno in tega niti ne problematizira. Avtorji prispevkov – štirje geografi, trije zgodovinarji, religiozolog in arheolog – prostorski obrat razumejo kot časovno-prostorski obrat, njihovo osredotočenje na aplikacijo moderne geografske tehnologije na humanistiko pa izhaja prav iz refleksije razkoraka med obratom v eksaktnih znanostih in humanistiki.

Jasno enotno izhodišče avtorjev člankov ne preseneča, saj je zbornik nastal ob ekspertni delavnici indianapoliške univerze junija 2008, osredinjeni okrog uporabe geografskih informacijskih sistemov (GIS). Prispevki z različnimi poudarki obravnavajo prednosti in težave, s katerimi se bo v prihodnosti humanistika soočala pri uporabi GIS. Avtorji so se odločili, da v glavnem ne bodo predstavljali specifičnih primerov dozdajšnje aplikacije GIS na posamezne znanstvene discipline (nekaj uspešnih primerov je sicer upravičeno omenjenih). Namesto tega prispevki orisujejo stanje raziskav in se poglobljajo v temeljne metodološke pristope k uporabi informacijskih sistemov v humanistiki. To je monografijo napravilo za splošnejši, v več smeri odprt kompendij, vendar jo je prikrajšalo na polju znanstvene eksaktnosti, ki je bila sicer v skoraj vseh prispevkih (zaradi narave informacijskih sistemov) v ospredju zanimanja. Z mistifikacijo konkretnih podatkov se je namreč zbrisala meja med prispevki, osnovanimi na empiriji ali k njej vsaj usmerjenimi, in nepreverjeni spekulacijami.

Čeprav je mogoče obravnavane tematike knjige razporediti na več načinov, so jih uredniki zbornika v zadnjem poglavju strnili v šest sklopov: najprej gre za razkorak med empiričnim pozitivizmom, ki zaznamuje GIS, in nagnjenostjo k individualnemu, posameznemu, ki naj bi prevladovala v humanističnih znanostih. Kakor ugotavljajo avtorji, težnja k preseganju delitve ni nova, kakor je tudi dosledno vztrajanje na kvalitativno usmerjeni humanistiki in kvantitativno usmerjenih informacijskih sistemih pretirano posploševanje. Vseeno pa ne moremo mimo osnovnih metodoloških razlik med obema, ki jih vsak avtor rešuje nekoliko po svoje, bolj ali manj

prepričljivo. Tako Edward L. Ayers nekoliko nespretno govori o *globoki kontingenci* (*deep contingency*), ki jo utemelji s splošno soodvisnostjo med prav vsemi ravnmi družbenega življenja. S svojo teorijo sicer presega samoumevne binarne opozicije, kar naj bi multidisciplinarno oplemenitilo posamezna področja vednosti, vendar nikjer ustrezno ne pojasni, kaj naj bi bilo na tem, da »so vsi deli življenja medsebojno odvisni« (AYERS 2010: 6), kontingentnega in nepredvidljivega, kar je sicer njegovo metodološko izhodišče. David J. Bodenhamer govori o *globokem kartiranju* (*deep mapping*), njegove multidisciplinarne osnove pa si je sposodil kar pri situacionistični internacionali 50. let. Z globokim kartiranjem naj bi v precep vzeli (po možnosti majhne) dele ozemlja in jih raziskovali prek kolizij med zgodovinskim in sodobnim, diskurzivnim in čutnim itd., s čimer bi dobili »subtilen in večplasten pogled« (BODENHAMER 2010: 27) na ta del sveta.

Druga tema knjige je humanistična skrb glede epistemoloških in ontoloških implikacij, ki jih imajo informacijski sistemi lahko na humanistiko. Vprašanje je širše, pojavljalo pa se je že ob uvedbi GIS v geografske raziskave. V grobem gre za vprašanje konceptualizacije, ki temelji na eksaktnosti in empiriji, medtem ko je v praksi podvržena subjektivnosti uporabnika in specifikam vsakokratnega tehnološkega medija. Tretje področje zanimanja zbornika je redukcionizem, ki ga neredko predstavljajo zemljevidi s svojim slikovnim jezikom. Ta je zaradi podrejenega položaja jezikovnih pojasnil lahko nadvse manipulativen, ob tem pa GIS neredko ne prispeva k večdimenzionalnosti informacij, temveč zgolj dizajnersko vizualno olupša dvomljive podatke. Dodatno nevarnost vidijo mnogi v neizkušeni GIS-programerjev v zahtevnem jeziku, ki ga kartografija razvija že stoletja. V tem pogledu je pomemben prispevek knjige tako za humaniste kot za novopečene navdušence nad GIS članek, v katerem Karen K. Kemp razloži nekaj temeljev zemljevidne govorice in epistemoloških zank v razporejanju množstva informacij. May Yuan prav tako solidno oriše konkretne možnosti aplikacije kartografskih sistemov na humanistiko. Poda tri osnovne sistemske možnosti posredovanja besedila skozi zemljevidno govorico; poleg spacializacije (*spatialization*), ki omogoča pretvorbo negeografskih podatkov v prostorsko obliko, namenjeno vizualni analizi, omenja *georeferenco* (*geo-reference*) in *geoinferenco* (*geo-inference*). Prva deluje v območju digitalnih zemljepisnih imen (*digital gazetteers*), ki omogočajo lociranje posameznih podatkov, oblikovanih kot nadbessedilo, druga pa pomeni njeno nadgradnjo z digitalizacijo kompleksnejših podatkov, ki jih georeferenca ne more zajeti. Gre denimo za logična sklepanja, pogoje ali pričakovanja v povezavi z lociranimi podatki.

Četrta tematika knjige je iskanje geografskih alternativ GIS, ko govorimo o prostorskem obratu v humanistiki. Ena izmed njih je kombinirana uporaba GIS in *Geospatial Web*, ki jo kot *Geospatial Semantic Web* Trevor M. Harris, L. Jesse Rouse in Susan Bergeron ob koncu svojega prispevka označijo za najverjetnejši mejnik prihodnjega raziskovanja GIS. Z možnostmi povezovanja GIS in spletnih aplikacij se v svojem članku ukvarja tudi Gary Lock.

Peta problematika je povezana s središčno vlogo časa v humanističnih študijah, ki jo avtorji prispevkov pojmujejo kot nepopolno, saj naj bi bila čas in prostor za raziskavo povsem enako pomembna, kar je po njihovem mnenju tudi smisel prostor-

skega obrata. Tovrstne specifike humanistike in specifike prostorskega obrata v humanistiki seveda narekujejo točno določene naloge za vse, ki bodo GIS uporabljali za raziskave s področja humanistike. Zadnje področje raziskav je osredotočenje na *kraj* (*place*), ki je za humanistične raziskave večjega pomena od *prostora* (*space*), ki ga po navadi povezujemo z fizično geografijo. Kraj, ki je v humanističnih znanostih vedno kraj *nečesa*, je kot kategorija obdan s kulturnim kontekstom, zaradi česar se sicer ne izključuje *a priori* s prostorom. Vsekakor so njegove temeljne predpostavke zelo težko aplikabilne na GIS-tehnologijo, česar se zavedajo raziskovalci z obeh področij.

Omenjena področja so med seboj neločljivo povezana in med njimi prihaja do trenja, značilnega za današnje stanje v humanistiki; prostorski obrat je namreč sovpadel s pospešeno digitalizacijo humanističnih vsebin in multidisciplinarnostjo vseh področij človeške dejavnosti, načeloma navdušene predstavnike naravoslovnih ter družboslovnih in humanističnih disciplin pa je treba pripraviti na rokovanje s podatki in epistemološkimi prijemi, ki so se jim doslej morda zdeli tuji. Za specifično področje je zbornik *The Spatial Humanities* nezanemarljivega pomena, saj se doslej z uporabo GIS v humanističnih disciplinah ni ukvarjalo veliko monografij. Prepričljiva je tudi metodološka plat prispevkov, ki se osredotočajo tako na splošna vprašanja informacijskih sistemov v humanistiki kot na možnosti aplikacij. Nekateri ustrezno razlagajo žargonsko besedje geografije in informatike in ne zaobidejo niti refleksije ontoloških razmerij med prostorom in časom. Zbornik je uporaben tako za tiste, ki se ukvarjajo z geografijo, kot za tiste, ki se ukvarjajo z informacijskimi sistemi, najbolj pa seveda za raziskovalce s področja humanistike. Spodbudno je tudi, da se avtorji posameznih prispevkov posvečajo tako prednostim kot neredkim pastem tovrstnega implementiranja. Vseeno se je težko znebiti vtisa, da gre pri navašanju mnogih problematičnih mest za sekundarno težavo in da bi morali avtorji bolj suvereno argumentirati svoj splošnejši odnos do prostorskega obrata v znanostih. Pri nekaterih člankih je pogrešati tudi določeno globljo analizo konceptov. Knjigi to sicer ne odvzame niti pionirske vloge niti njene neogibnosti za vse, ki se bodo v prihodnjih nekaj letih bodisi kot humanisti bodisi kot informatiki posvečali GIS ali prostorskemu obratu nasploh.

Andraž Jež

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Ljubljana